

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

A1 TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ

UZUN TEZ

DÜDÜKLÜ TENCEREDEKİ YAŞAMLAR

Rehber Öğretmen: Arzu

Ünal

Öğrencinin Adı-Soyadı:

Emre Arslanbek

Diploma Numarası:

D11290123

Sözcük Sayısı: 3705

Araştırma Sorusu: Memet Baydur'un "Düdüklüde Kıymalı Bamya"

adlı yapıtında, 'sıkışmışlık' izleği hangi açılardan ele alınmıştır?

ÖZ (ABSTRACT)

Çalışma, Ulusal Bakalorya Programı A1 Türk Dili ve Yazını dersi çerçevesinde bitirme tezi olarak hazırlanmıştır. Tezde, Memet Baydur'un "*Düdüklüde Kıymalı Bamya*" adlı tiyatro yapıtı, Türkiye coğrafyasında yaşanan 1980 darbesinin, odak figürler üzerinde yarattığı "sıkışmışlık hissi" bağlamında incelenmiştir.

Tezin giriş bölümünde, yapıta ismini veren düdüklü tencerede pişen kıymalı bamya yemeği, metinde simgelediği kavramlar aracılığıyla değerlendirilmiştir. Burada, metnin yazılma amacı olan toplum eleştirisi, Memet Baydur'un bakış açısıyla göz önüne alınarak değerlendirilmiştir.

Gelişme bölümünde, sıkışmışlık hissi tanımı, yazarın metin öncesi açıklamalarında verdiği figür ve uzam betimlemeleri, figürlerin günlük yaşamlarındaki alışlanlıkları ve yaşamlarındaki kolaycılığın figürlerin yaşamlarındaki sıkışmışlık durumuna etkisi değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde, toplumsal değişimlerin birey üzerindeki psikolojik yan etkileri ve toplumun sahip olduğu değer yargılarını başkalaştırması hakkında bir sonuca varılmıştır. Araştırma süresince bilimsel çalışma yöntemleri uygulanmaya çalışılmış, sentezlenen bilgilerin tarafsız gözle değerlendirilmesinin ardından, çalışmada yararlanılan kaynaklar "kaynakça" bölümünde belirtilmiştir.

(134 Sözcük)

İÇİNDEKİLER

1.Giriş	4
2.Sıkışmışlık Hissi	4
3.Karakter ve Uzam Betimlemelerindeki Paralellik	5
4.Figürlerin Karakteristik Özellikleri ve Günlük Yaşamları	6
4.1 Figürlerin Karakter Özelliği Olarak Çokbilmişlik.....	6
4.2 Üstünlük Çabası.....	7
4.3 İnkâr Süreci.....	8
5.Toplumsal Değişimlerin Yaşama Etkisi	9
5.1 Darbe Yılları-1980 Dönemi.....	9
5.2 Fahrettin Figürü ve Yitip Giden Değerler	10
5.3 Gerçekliğin Yıkılması.....	11
6.Kolaycılığın Yaşama Yansımaları	12
6.1 Dödüklü Tencerede Kıymalı Bamya Yemeği.....	12
7.Sonuç	13
8.Kaynakça	15

1.GİRİŞ

“Aynı ırmakta iki kez yıkanılmaz.” demiş Herakleitos. Aynı ırmakta iki kez yıkanılmaz, kum saatinin kumları düşmeye devam ettikçe, zaman aktıkça, insanlar da değişmelidir. İnsan değişmese bile, zaman değişmiştir. Artık, insanın yaşadığı hayatın bir dakika, bir ay ya da bir yıl önceki hayatıyla aynı olması mümkün değildir. Irmağın akışına direnen insanlar zaman içinde, değişen zaman ile ‘hayatta tutmaya çalıştıkları zaman’ arasında aynlaşıp, kaybolup giderler.

Düdüklüde Kıymalı Bamyaya, zamanın akışından kaçmaya çalışan insanlara bir eleştiridir. Yaşanan darbe gibi siyasi bir değişim sonucu toplum bir değişime uğramıştır. Bireyin inadığı değerlerin yerini, inanılması istenen değerler, emeğin yerini ise kolaycılık almıştır ama en önemlisi ise kısıp ateşte saatlerce pişen kıymalı bamya yemeğinin yerini düdüklü tencerede, yüksek ateşte ve kısa sürede pişen kıymalı bamya yemeği almıştır.

Memet Baydur’un yapıtı, değişmek istemeyen insanlara bir eleştiridir. Yapıtta, dış dünyanın kendilerini değiştireceği korkusuyla evlerinden hiç çıkmayıp, her gün aynı şeyleri yapan figürlerin hayatına dış dünyadan bir figürün dahil olmasıyla yaşadığı panik ve dahil olan figürü hayatlarından atma çabaları anlatılmaktadır.

Metinde eleştirilen insanlar, kendi etrafına duvar ören ve en ufak bir tehlikede duvarını sağlamlaştıran insanlardır. Emeği değersizleştiren, her şeyin kolay yolunu arayan, kısacası insanı insan yapan ne varsa kendini korumak uğruna

kirleten insanların sayısı giderek artmaktadır. Bu insanlar, bir zamana sıkıştıkları gibi, artan sayıları ile dışarıda kalan insanları da sıkıştırmaktadır. Bu çalışmada, sıkışan insanların sıradan bir gündeki yaşamları ve sahip olduğu değerler incelenmiştir.

2.SIKIŞMIŞLIK HİSSİ

Metindeki odak figürlerin 'sıkışmışlık' hissi zaman farkından kaynaklanmaktadır. Figürlerin hepsi, Türkiye'de gerçekleşen 1980 darbesi öncesi giyim tarzlarını, alışkanlıklarını, yaşam biçimlerini 1980 sonrası canlı tutma çabası içindedirler, ancak zaman değişmiştir ve aynı kalmak, bireyin dünyasını küçültmeye başlamıştır. Küçülen dünyada ezilmemek ve kendini korumak için kendi etrafına bir sığınak örmek zorunda kalmıştır. Kendi etrafına ördüğü sığınak artık kendini kendi dışındaki her insandan ve olaydan soyutlayabilen, kendi kontrolünde yepyeni bir dünya olmuştur. Kurduğu yeni dünya ile birey etrafındaki sürekli değişen dünyadan ve yaşatacağı üzüntülerden, hissettirebileceği yetersizlik duygusundan korunmuştur ancak, artık yeni dünyasında yapayalnız kalmıştır.

Birey, darbenin toplum üzerindeki yaptırımları nedeniyle değişen bir zamanda, geçmişteki yaşamak istediği çağa hapsedilmiştir. Kendi dünyasındaki yalnızlığı ve işlevsizliği ise bireyi dünyasında sıkıştırmıştır. Sıkışmışlık hissi, karakter ve uzam betimlemeleri, günlük alışkanlıklar ve değişim başlıkları aracılığıyla incelenmektedir.

3.KARAKTER VE UZAM BETİMLEMELERİNDEKİ PARALLELİK

Karakter betimlemeleri göstermektedir, metnin kadın odak figürleri olan, Fazilet,Aynur,İnci, aynı yaşlardadır. Başka bir deyişle aynı dönemleri yaşamışlardır. Aynı zamanda, bu figürler ya evli ya da duldur. Hepsi hayatının bir döneminde bir 'eş' görmüşlerdir. Bu açıdan da birbirlerine benzemektedirler. Yaşadıkları ülkenin dönemlerini, dönemlerin değişimlerini ve sonuçlarını beraber gören figürlerin yaşamları da birbirine benzemektedir:

“Kentin orta halli bir mahallesinde, orta halli bir apartmanın, orta halli bir dairesi. Eşyalardan burada orta halli insanların yaşadığı belli olur. Yemek masası, lake, cilalı ve takımdır. Çiçekli perdeler...Radyo tatlı nihavent makamında şarkılar çalar. Nedeni bilinmez kadınsı bir hava eser sahnede. Sabah vaktidir... Arabesk ve Hafif Türk Müziği,denilen şey kesinlikle kullanılmamalıdır. Çok ünlü olmayan radyo sanatçılarının teremmüm ettikleri şarkılar duyulmalıdır. FAZİLET, AYNUR, İNCİ birbirine benzeyen allı güllü sabahlıkların içinde dolaşır dururlar oyunun sonuna dek.Çeşitli, süslü, eski, yeni, sade, gösterişli sabahlıklar... Üçünü de sabahlığın dışında bir şey giyerken görmeyiz.” (Baydur, 32-33)

Figürlerin birbirine ne kadar benzerlikleri, giyimlerinden bir kez daha belli olmaktadır. Hepsi, metnin tamamı Fazilet Hanım'ın evinde geçse de dört ana figür, birbirine benzer renkli sabahlıklarla gezmektedirler. Bütün gün ev uzamında olmalarına rağmen, hepsinin gösteriş konusunda yarış içinde olmaları, figürlerin zaman içinde aynılaştıklarını göstermektedir. Metnin

tamamının ev uzamında geçmesi ve bu figürlerin ev uzamından ayrılmaması, aslında bir eve sıkışıp kaldıklarını göstermektedir.

Radyo, orta yaş üstü insanlar için önemli bir araçtır, çünkü kullanımı kolaydır ve aranan müzik kolayca bulunabilir. Metinde olaylar hava aydınlıkken, sabahın erken bir vakti başlarken, radyodan çalan arabesk müziğe yakın parçalar, sabahı ağırlaştırmaktadır. Uzama, 'esensiz' bir hava katmaktadır; ancak bu ana karakterler için problem değildir, çünkü onlar için, hayat saat sabah 8.30'da kocalarını işe yolladıktan sonra başlamakta ve kocaları gittikten sonra günün hangi saati olduğunun bir önemi kalmamaktadır. O nedenle, kocaları gittikten sonra, dört ana figürün de hayatlarının birbirinin aynı olması, yapıdaki boşluğu temsil eder. Kocaları gittikten sonra, onlar gelene kadar kadın figürler birbirleri ile baş başlardır ve adeta günün bu iki zaman dilimi arasında sıkışmışlardır; çünkü hayatta kocaları gittikten sonra önemli sayılabilecek bir meşguliyetleri yoktur, adeta onlar yokken işlevsizdirler. Kocaları gittikten sonra yaptıkları ilk iş, zamanın bir türlü geçmediğine dair söylenmektir. Bu işlevsizlik içinde figürler kaybolmuştur;

Fazilet: Öğle vakti oldu ya pes!

Cemile: Saat onu çeyrek geçiyor Fazilet Abla!

Fazilet: Ay bu zaman da geçmek bilmiyor!

Cemile: Pazartesileri öyledir ya. Ojeni getireyim mi?,

Fazilet: Getir. Mor olanını.

(Baydur, 33)

Uzamdaki, kanepa takımının cilalı olması, perdelerin çiçekli olması ve çalan müziklerin oluşturduğu kadınsı hava, figürlerin hayatının tamamına yansımıştır. Figürlerin hayatı bu uzamda ve uzamın getirdiği bayıcı havada yaşamaktan, zaman içinde aynılaşmıştır. Bu 'aynılık' figürlerin günlük yaşamlarına da yansımıştır.

4.FİGÜRLERİN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ VE GÜNLÜK YAŞAMLARI

4.1 Figürlerin Karakter Özelliği Olarak Çokbilmişlik

Fazilet'in sıradan bir günü, kocasını işe yolladıktan sonra, hizmetçisi olan yan figür Cemile ile baş başa kalmasıyla başlar. Kocasını gittikten sonra Fazilet'in hayatı her gün aynıdır:

Fazilet:Kahvenin içine mi düştün kız!?

Cemile: Şimdi getiriyorum Fazilet Abla! Gaz hafif geliyor da

Fazilet: Gazın hızlı geldiği zamanı da bilirim ben...

(Baydur,33)

Fazilet'in Cemile'ye olan yanıtı, göstermektedir ki kahve içme eylemi Fazilet için günlük bir keyiftir. Kahvenin pişirilmesi ve içme süreci, bir başlangıcı temsil eder, çünkü 'kahve' aracılığıyla, metindeki kadın odak figürlerin toplandığı 'kahvaltı' faslı başlar. Bu kahvaltıyı yapmak, figürler için bir 'günlük rutin' haline gelmiştir.

Kahveden sonra, Fazilet'in kardeşi olan Aynur metne dahil olur ve tüm kadınlarda var olan bir karakteristik özelliğini de metne dahil eder. Metindeki Cemile dışındaki kadın figürlerde bir 'çokbilmişlik' vardır, her konuda bilgileri olsun ya da olmasın fikir yürütmektedirler. Aynur'un ev hayatına yeni dahil olmasına rağmen, girdiği anda kahvenin nasıl pişeceği hakkında bilgisinin olduğunu göstermeye çalışması 'çokbilmişlik' özelliğine bir örnektir:

Aynur: Kahve dediğin yavaş ateşte pişmeli zaten... Kahvaltı yaptınız mı?

Fazilet: Ben bir bardak süt içtim sabaha karşı.

Aynur: Gaz yapmıştır.

Fazilet: Yaptı. Perişan oldum. Cahit uyandı gaz çıkarmama...

Aynur: Ayi feci vallahi!

(Baydur,34)

Oyunda odak figürlerin hayatları değerlendirilirken bir boşvermişlik ve yarış içinde oldukları gözlemlenmektedir. Boşvermişliklerinin sebebi, bütün gün beraber olmaları ve artık her şeyin aynı olmasıdır. Yapacak ya da düşünecek bir şeyleri yoktur. Adeta, kendi kendini besleyebilen bir bitki gibi yaşamaktadırlar. Bir bitkiden ayrılan yönleri ise, içinde buldukları amansız yarıştır. Bu yarış, birbirini ezme ve gösteriş üzerine kuruludur. Tüm gün evde olmalarına rağmen gösterişli, desenli sabahlıklar giymeleri, birbirlerini sahte 'bilgi'leriyle (kahvenin nasıl pişmesi gerektiğini bildiklerini göstermek istemeleri gibi, gazete de okudukları bir sütunu biliyormuşçasına hava atmaya çalışmaları) ezmeye çalışmaları birbirlerine bir mesaj vermektedir. Hepsi, günlük hayatlarında, her

gün aynı yerde toplanıp, aynı şeyler yapsalar da birbirlerinden üstün oldukları izlenimini yaratmak istemektedirler.

4.2 Üstünlük Çabası

Kahvaltıdan sonra ise kadın figürler için günün bir diğer önemli kısmı, gazete okuma kısmıyla başlar. Gazete okuma kısmı metindeki kadın figürlerin küçük bir özeti niteliğindedir. Fazilet, gazete okumaktadır ancak bu tam anlamıyla bir okuma değildir, çünkü gazetede önemli yerler yerine, halkın ilgisini çekmesi için konulan, renkli ve boş olarak tanımlanabilecek, bir şey anlatmayan köşelerini okumaktadır:

Aynur: Zührevi Hastalıklar köşesini mi okuyorsun?

Fazilet: Yok doktorunuz diyor ki köşesi....Firengi işte, adı üstünde yabancı hastalığı.

Aynur: Doğru ya. Frenk.... Firengi. Fransızvari...

Fazilet: İngilizler,Fransız Humması derlermiş, bu hastalığa eskiden. Fransızlar da Alman hastalığı derlermiş...

(Baydur,36)

Fazilet ve Aynur gazeteyle ilgilenmektedir ancak okumamaktadır, çünkü 'Zührevi Hastalıklar Köşesi', hastalıklar hakkında bilgi vermesi gereken bir köşedir ancak onlar hastalıklarla değil 'frenği' hastalığının kökeni ile ilgilenmektedirler. Bu da göstermektedir ki gazetenin ne anlattığından çok 'gazete okuyor' olmak düşüncesi ilgilerini çekmektedir. 'Gazete okumak' figürün kültürlü olduğu

izlenimini yaratmakta ve birbirleri üzerinde baskı kurmalarına neden olmaktadır:

Fazilet: İngilizler Fransız Humması derlermiş. Floransalılar için Napoli Ateşiymiş.Japonlar da hep Çinli Hastalığı demişler.

Aynur: Kimse üstüne alınmıyor ha?

Fazilet: Yüzyıllar içinde herkes sifilis demeye başlamış. Biz hariç.

'Sifilis' sözcüğü bu replikte bir 'simge' olarak kullanılmıştır çünkü sifilisin isimleri birçok dilde değişmiş ama Türkçe'de değişmemiştir. Sifilis, kadın odak figürlerin hayatını simgelemektedir. Yıllar içinde, herkes değişmiş, toplumlar değişmiş, darbeler olmuş ancak kadın odak figürler, tüm alışkanlıkları ile hep aynı kalmışlardır. Değişen düzenin ve toplumun orta yerinde kendi dünyaları içinde sıkışmışlardır, eski yaşantılarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Eski yaşamlarını sürdürmeye çalışmaları sonucu çağın gerisinde kalmışlardır. Gösteriş merakları, gün boyunca hiçbir şey yapmamaları, önemli bir dertlerinin ve kendilerinden başka düşüncelerinin olmaması oyunda vurgulanan noktalardandır. Aynı zamanda, kendi içlerinde sürekli bir üstünlük yarışı içinde olmaları çağın gerisinde sıkıştıklarının bir göstergesidir.

Fazilet: Ayol, küçük ilanlara kadar her sabah okurum bu gazeteyi. Ne yapayım alışkanlık. Her sabah bir saat okumazsam bu gazeteyi..... Bir şeyim eksik kalıyor sanki.

Aynur: Bir saat mi sürüyor bu gazeteyi okumak?

Fazilet: Bir saat on iki dakika.

(Baydur,36)

Fazilet'in gazeteyi süreli okuması, gazete gibi işlevli bir aracın metindeki işlevsizliğini göstermektedir çünkü Fazilet gazeteyi hava atmak için kullanmaktadır. Gazeteyi süreli okumak demek, okumamak demektir. Gazete okumanın bir süresi olması mümkün değildir. Fazilet'in tam bir saat on iki dakikada okuması, gazeteyi okumadığını, onunla sadece bir saat on iki dakika boyunca ilgilendiğini göstermektedir. Gazete aracılığıyla görülmektedir ki Fazilet kendi dünyası içinde sıkışmıştır, çünkü yaptığı her şey zamanla önemini kaybedip, sıradanlaşmış ve değersizleşmiştir.

4.3 İnkâr Süreci

İnci:Osman karşısına da beni oturtuyor. Ondan sonra bir saat memleket meseleleri, petrol krizi, yok enflasyon, yok Beşiktaş, yok mahalli seçimler, Polonya'nın son durumu, ay içim bayılıyor, efeganlar basıyor içimi, bizimki hala dış ticaret açığı...(Baydur,37)

İnci figürünün oyuna dahil olması ile metindeki kadın figürlerin birbirinin aynı olan özellikleri daha da belirginleşmeye başlamıştır. İnci de evlidir ve diğer kadınlar gibi süslü sabahlıklarla gezmektedir. İnci de aynı Fazilet gibi, dünyadaki gerçekleri reddetmektedir. Hayatının içine kocası aracılığıyla sızmaya çalışan dışarıdaki hayata dair gerçekleri inkâr ederek kaçabileceği düşüncesi içindedir:

Fazilet'in gazete okuma biçimi, kelimenin anlamından çok okunuşunun kulağa ne kadar hoş geldiği ile ilgilenmesi kendi dünyasını korumaya çalışması ve gerçeklerin ağırlığını reddetme çabası olarak algılanabilir. Fazilet ve gazete arasındaki ilişki bu nedenle İnci ve kocası arasındaki ilişki ile aynıdır.

İnci, Aynur ve Fazilet, aynı bina içinde yaşayıp tek bir evde, bayıcı şarkılar ve mobilyalar eşliğinde kendilerini dış dünyadan korumaya çalışsalar da dışardaki dünya akıp gitmektedir. Dış dünyada değişimler yaşanmaya devam etmektedir. Her ne kadar kendilerini soyutlamaya çalışsalar ve dışarıda canlı bir dünya olduğunu inkar etme çabası içinde olsalar da, inkar edilen dış dünya bir şekilde onlarla iletişime geçmektedir. Metinde dış dünya ilk olarak, Osman'ın her gün İnci'yi karşısına alıp dünyada olan biteni anlatması ile kapıyı çalmıştır:

Cemile: Televizyoncuymu arayacak mısın hanımcığim?

Fazilet: ...Sabah dokuz buçuğu geçince aramanın bir aramanın bir yararı yok.

İnci: Hayrola?

Fazilet: Televizyon bozuldu. Dünyamız allak bullak oldu.

Cemile: Tristana'nın sonunu göremedik.

....

Aynur: Böyle Aşkın Isdırabı'nı seyredemedik üç gündür.

....

İnci: Televizyonsuz ev olmuyor.

(Baydur,41)

Televizyon, kadınların günlük eylemlerinde önemli bir yer tutmaktadır ancak evde televizyon izlenmek için değil, aynı gazete gibi, ilgilenmek için vardır, çünkü, televizyonu haber almak ya da bilgilenmek için değil, kendilerini oyalamak için kullanmaktadırlar. Dizi izlemedikleri zaman televizyonu kullanmamaktadırlar. Normalde televizyon, dış dünyayla bir bağ olabileceksen, televizyon bir 'meşguliyet aracı' olmuştur. Televizyon bir gereklilik olarak görülmektedir. Televizyon olmadığında, figürlerin 'günlük rutini' aksamaktadır. Günlük rutinlerinin aksaması ciddi bir problem oluşturmaktadır çünkü, figürlerin günleri bir düzen içerisinde ilerlemektedir. Kocaları gittikten hemen sonra yapılan kahve seansından sonra, kahvaltı; kahvaltıdan sonra gazete ve televizyon; ardından öğle yemeği ve öğle yemeğinden sonra ise kocalarını bekleme durumu söz konusudur. Bu düzen içinden bir tek bir eylemin kaybolması bir boşluk oluşturmaktadır. Boşluk demek, gün içinde zamanın artması demektir. Gün içinde bir boşluğa düşen kadınlar, boşluğun paniğine kapılmaktadır çünkü artık düşünmek için zaman oluşmuştur ancak figürler ne düşüneceğini bilemez. Günlük rutinin oluşturduğu boşluk, metindeki 'sıkışmışlık' izleğini yansıtır. Figürler, zaman dilimleri ve rutinleri içinde sıkışmışlardır. Rutin aksayınca, yapacak işleri kalmaz ve kendileri ile baş başa kalırlar. Kendi ile baş başa kaldığında bile düşünemeyen figürler, giderek aynışmaya ve kimliksizleşmeye başlamıştır. Bu kimliksizleşme, metinde açıkça gözlemlenirse de 1980 darbesinin sonucu olarak algılanabilir.

5.TOPLUMSAL DEĞİŞİMLERİN YAŞAMA ETKİSİ

5.1 Darbe Yılları- 1980 Dönemi

Darbeler, 'jakoben' bir yaklaşımı sadece devlet üzerinde değil toplum üzerinde de uygular. Bir süre sonra baskıya direnmekten yorulan ve sıkılan toplum, son enerjisini de harcadığında darbenin yıkıcı gücüne teslim olur. Bu yıkıcı güç, birey üzerinde fazlaca etkilidir. Teslim olan toplumda, birey özgünlüğünü kaybeder ve düzenin bir parçası haline getirilir. Özgünlüğünü kaybeden birey, artık kendi kendine düşünme yetisini de zamanla kaybetmeye başlar. Bir süre sonra, toplumun düşüncesi, bireyin düşüncesi haline gelir ve toplumdaki özgünlük ve birey olma bilinci kaybolur.

"Düdüklü'de Kıymalı Bamyada, darbenin kimliksizleştirdiği insanlar gözlemlenmektedir. Kimliksizleşen figürler, düşünmedikleri için kendilerini oyalamayı seçerler. Bu oyalama da televizyonla, gösterişle, küçük dünyalarında arkadaşlarından üstün gelmeye çalışmakla olur. Dışarıdaki büyük dünyanın ortasında kalan dünyaları giderek küçülmeye başlamıştır.

Figürler, yapıt boyunca aidiyet hissettikleri, kendi dünyaları olan Fazilet'in evinden çıkmamışlardır. Adeta o eve 'sıkışıp' kalmış gibidirler. Evden çıkmama kavramı, yapıttaki kadın odak figürlerin genel durumunu temsil etmektedir. Darbe, sıkışmış insan profili yaratmıştır. Figürler darbenin etkisiyle, kendi evleri içine sıkışıp kalmışlardır çünkü dışarıda kocaman, korkutucu gözükün ve karmaşık bir hayat vardır. Oysa, figürlerin ihtiyacı olan her şey kendi evlerinde

avuçlarının içindedir. Zaman içinde, ellerindeki, dış dünyayla ufak da olsa bağlantıyı sağlayan televizyon, sıradanlaşmıştır. Her gün aynı Şeyleri yapıp, aynı programları izleyen, gazetenin aynı sayfalarını okuyan figürler, birbirleri ile zaman geçirmekten, birbirlerine benzemiş ve zaman içinde birbirlerinin aynısı olmuşlardır.

Sonuçta, 'darbe' rejiminin oluşurmaya çalıştığı, düşünmeyen, sıradan ve birbirinin tıpatıp aynı insan profiline dönüşmüşlerdir. Darbe sonucunda da kendi eylemlerinin sıradanlığı ve boğuculuğu içinde sıkışan karakterlere dönüşmüşlerdir.

5.2 Fahrettin Figürü ve Yitip Giden Değerler

Değişim metinde, odak figürlerin hayatında hiç gerçekleşmemiştir, ancak gerçekleşmeye çok yaklaşmıştır. İki zaman arasında sıkışan figürlerin yaşamları değişmeye açık değildir nkn yaşamlarının olduğu gibi güzel ve 'dolu' olduğunu düşünmektedirler. Gerçekleşebilecek en ufak değişim onları korkutmakta, dengelerini bozmaktadır. Metinde, figürlerin hayatını değiştirmeye en çok yaklaşan kişi 'Fahrettin' figürüdür. Metindeki 'değişim' ve 'farklılık' izleklerinin kaynağı ve geçmişe dair kaybolan güzellikleri temsil etmektedir.

Fahrettin yetmiş yaşlarında bir adam olup, Nilgün'n arkadaşı Uğur'un dedesidir. Yetmişli yaşlarda olması, dünyada  odak figür olan Fazilet, İnci ve Aynur'dan daha eski olduğunu göstermektedir. Daha eski olması dolayısıyla, onlardan daha çok Şey görmüş ve yaşamıştır. Metinde düzene bir tepki olarak algılanabilir

çünkü, Fazilet, İnci ve Aynur düzenin sıkıştırdığı ve kimliksizleştirdiği insanlardır. Düzen değişimine sessiz kalmış ve sadece kendileri ile ilgilenmişlerdir. Fahrettin ise, aynılaştıran ve kimliksizleşen insanlar arasında son 'yaşayan' insan gibidir. Hayatın değerini bilmektedir ve hayatı dolu dolu yaşamaktadır:

Fahrettin: Yolun açık olsun Büyük İnsan! Korsanların Kralı!..... Gördüğün yerlerin ateşini taşı bize! Bu sefil ruhları, yolculuklarının şevkiyle aydınlat biraz! Balinalardan haber getir bize! Fildişi ve altın dolu kumsalları anlat bize!.....Pasifik ve Hint okyanusunda dolanan ve sırtına saplı tornavidaya gülen herkesi oracıkta öldüren Jan Lafit'I anlat bize.

(Baydur, 44)

Fahrettin'in metindeki figürlere getirdiği farklılık kullandığı dilden ve 'gerçekliğinden' gelmektedir. Metne Fahrettin dahil olmadan önce, kadınların kullandığı dil, basit ve sadedir. Sohbetlerinin ve günlük konuşmalarının yapısı basit ve sıradan olduğu için hayalgücü kullanımı gerektirmemektedir. Tüm konuşmaları, kendi dertlerinden ibarettir ancak Fahrettin, kadın figürlerin aksine, hayalgücü kullanımı gerektiren bir dil konuşmaktadır. Konuşmalarında alışılmadık bağdaştırmalara yer vermekte ve kadınlara Pasifik gibi, Hint Okyanusu gibi muhtemelen hiç duymadıkları, var olduğunu bile bilmedikleri diyarlardan bahsetmektedir. Fahrettin'in konuşmalarında, kadın odak figürlerin konuşmalarının aksine her gün aynı uzamda aynı zamanda aynı sohbetleri gerçekleştirmiş olmanın getirdiği boğukluk ve sıradanlık yoktur, canlılık vardır. Bu nedenle, odak figürler Fahrettin'i anlamakta güçlük çekmektedirler.

Fahrettin'in konuşmalarındaki canlılık ve yenilik, odak figürler tarafından kendileri her türlü muhtemel zarardan korudukları dünyalarına bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu nedenle, kendilerini korumak için her fırsatta Fahrettin'i terslemektedirler:

Fahrettin; Adana'da buldunuz mu hiç?

İnci: Ay, çok hoş!

Aynur: Allah göstermesin.

Fahrettin: (Aynur'a) Göstermez.

Aynur: Efendim?

Fahrettin: Göstermez.

(Baydur, 43)

Adana uzamı, odak figürlerin dünyalarının küçüklüğünün bir simgesidir. Aynur için, başka bir yerde görülmek fikri hiç hoş değildir, çünkü evini terk etmek istememektedir. Bu nedenle, Adana olduğu için tehlikeli görünmektedir. Halbuki, Fahrettin'in önceden söz ettiği Pasifik ve Hint Okyanuslarına kıyasla, Adana uzamı, dünyanın çok küçük parçasıdır. Bütün dünyası, arkadaşlarından ve kendine sabahlıklardan, eski şarkılardan ve her gün değişmeden devam eden sıradan sohbetlerden oluşan bir kadın için, Adana uzamı çok uzak gözükmektedir.

5.3 Gerçekliğin Yıkılması

Metinde, kadınların yarattığı sahte gerçekliğin sarsılması Fahrettin ile başlamıştır. Odak figürler, günlük yaşantıları içinde birbirlerini kıskanmaktadır ancak bu kıskançlığı hiçbir zaman dile getirmemişlerdir. Fahrettin ise, açık sözlüdür ve sözünü esirgememektedir. Açıksözlü olması, kadınların dünyalarına ikinci bir tehdit oluşturmaktadır çünkü, kadınların birbirlerine söylemeye çekindikleri şeyleri rahatlıkla söyleyebilmektedir. Ancak söylediğinde ise kadın odak figürler, hala kendi oluşturdukları dünyayı koruyabilmek için Fahrettin'i her fırsatta terslemektedirler.

Fahrettin: (Aynur'a) Bu kadın seni kıskanıyor.

Aynur: Ablam o benim.

(Baydur, 48)

.....

Fahrettin: 72 yaşındayım ben. Hesap ettim, bugüne kadar on yedi ayrı işte çalışmışım bugüne kadar.

Fazilet; Bize ne bundan canım!

(Baydur, 49)

.....

Fahrettin; Define işi Nilgün'cüğüm.....Uçan balonla Afrika'da gezdiğimi biliyor muydun?

Fazilet: Yalan yalan yalan.

(Baydur, 49)

Fahrettin, kadınların hayatındaki 'yaşanamamışlıklar' olarak da algılanabilir. Fahrettin'in hayatı kadınlar için gerçek olamayacak kadar farklı ve uçarı gözükmetedir. Fahrettin, anlattıklarına göre yetmiş iki yaşına gelene kadar fazla yemiş içmiş ve gezmiştir, diğer bir deyişle hayatın tadını çıkarmış ve 'yaşamış'tır. Oysa kadınlar tüm hayatlarını televizyon dizilerine, gazetenin renkli bir köşesine ve kocalarına adanmışlardır. Evden dışarı çıkma fikri onlara korkunç gelmektedir. Fahrettin'e kıyasla odak figürler 'yaşamamışlardır'. Kendileri yaşamayı unuttukları için Fahrettin'in hayatı onlara farklı ve tuhaf gelmektedir. Fahrettin ile karşılaşmaları ve bir diyalog içine girmeleri ile Fahrettin kadınların hayatında istemeden de olsa bir farkındalık oluşturur. Kadınlar, hayatlarındaki 'yaşanamamışlıklarını' ve 'sıkışmışlıklarını' fark etmişlerdir. Fahrettin, bu yaşına gelene kadar yapılabilecek çoğu şeyi yapmıştır, kadınlar ise tam tersini. Acı olan kısmı ise, kadınların sıkışmışlıklarından kurtulup hayatlarının içini doldurmaya başlamaları için fazla vakitleri kalmamıştır. Belki de kendi yaşantılarını fark etmeleri; harcadıkları ömrün geri gelmeyeceğini anladıkları ve artık hayatlarında köklü bir değişim yapabilecek dönemi geride bıraktıklarını anladıkları için Fahrettin ile bu denli çatışmaktadırlar.

6.KOLAYCILIĞIN YAŞAMA YANSIMALARI

6.1 DÜDÜKLÜ TENCEREDEN YAPILAN KIYMALI BAMYA YEMEĞİ

Metne ismini veren "Düdüklüde Kıymalı Bamyaya" yemeğinin tarifinin, metinde karakter betimlemelerinden önce verilmiştir. Bunun sebebi ise Düdüklü'de Kıymalı Bamyaya yemeğinin nasıl yapıldığını, yapılmasının zorluğunu ve ne kadar

sürede yapıldığını okuyucuya aktarmaktır. Düdüklü tencerede yapılan 'kıymalı bamya' yemeği metinde, Fahrettin'in yarattığı, Fahrettin ve dört ana kadın odak figür arasında olan eski-yeni çatışmasını temsil etmektedir:

.....

Fahrettin: Kalın delikli süzgeç makarna için....nemse kalıbı, tırtıl, sıkma torbası.....yoksa beni hiç yormayın.

İnci: Amca sizin elektrikten filan haberiniz yok herhalde?

Aynur: Sizin mutfakta her şey ile yapılıyor galiba.

Fahrettin: Yemek, iyi bir yemekse el ile yapılır.

(Baydur, 52)

Fahrettin, her ne kadar yemeğin gösterişli ve iyi olması için onlarca malzeme ve alet ile emek harcamaya çalışsa da kadınlar onu sertçe reddetmektedir çünkü, Fahrettin mutfakta da dış dünyadan, kadınların görmek istemediği bir parça gibidir. Onlara, onlarca farklı yemek yapabildiğini söylemiş ancak kadınlar Fahrettin'i yine de reddetmiştir. Fahrettin'in yapacağı yemek için onlarca malzeme ve araç gerekirken ancak kadınların istediği yemek tek bir alet kullanılarak emek harcamadan kolayca yapılmaktadır.

Fazilet: Ay, çok acıktım vallahi.

Aynur: Dünden kalma, düdüklüde kıymalı bamya olacak.

İnci: Soğanlı domates salatası da vardı.

Fazilet: Bir de menemen yaparız bol acılı.

İnci: Oh yeme de yanında yat!

(Baydur,54)

Kadınlar, onlarca teklife ve çabaya rağmen yine kendi bildiklerini yapacaklardır. Fahrettin'in değişim çabaları başarısız olmuştur. Kadınlar, öğle yemeğinde düdüklüde tencerede pişen kıymalı bamya yiyecektir ve bu Fahrettin'e yanlış gelmektedir, çünkü onca uğraş gerektiren seçenek varken onlar düdüklü tencerede kolayca yapılan bir yemeği tercih etmişlerdir ve bu tercih Fahrettin'in hayatta inandığı her şeyle ters düşmektedir.

Düdüklü tencerede yapılan bir yemek, uğraş ve zaman gerektirmez ve sadece bir yemektir. Fahrettin'in inandığı gibi 'bir sanat' olmaktan çıkmaktadır:

Fahrettin: Efendim, yemek pişirmek bir sanattır. Bu sanatta nefaset temini için bazı esaslı noktalara ehemmiyetle dikkat etmek iktiza eder ve zaruridir.

Fazilet: Sanatçı tarafınızda mı var efendim?

Fahrettin: Yok. Gerçi ucundan kıyısından bulaşmışlığım var.

(Baydur, 50)

Düdüklüde kıymalı bamya değişen topluma bir eleştiri olarak kullanılmıştır. Fahrettin'in zamanı, Fazilet'in zamanına göre, sevgi gibi dostluk gibi değerlerin önem arz ettiği, sıradanlaşmadığı dönemlerdir. Sevgi, o dönemler için 'çok değerli' bir sözcüktür çünkü iki insan arasındaki en derin bağı temsil etmektedir. Bu nedenle sevgi ve geri kalan erdemler metinde pişmesi uzun süren 'kıymalı bamya'dır ancak, Fazilet'lerin zamanında insanları birbirine bağlayan bu değerler kurumsallaşmış ve propagandaları yapılmaya başlanmıştır. Erdemler artık kirlenmiştir. Fahrettin, metinde kirlenmeyen erdemlerin son temsilcisi

olmuştur. Kadın odak figürler, erdemleri yersiz şekilde kullanarak onları değersizleştiren ve erdemleri 'düdüklü tencerede' yüksek ateşte ve kısa sürede pişirmeye çalışarak bir erdem olmaktan çıkaran sistemin parçası ve temsilcisi haline gelmişlerdir.

Z.SONUÇ

Memet Baydur'un yapıtındaki toplumsal sorunların kaynağını arayan bu çalışmanın ana hedefine dört duvar arasında yaşayan insanları inceleyerek ulaşılmıştır ve bunu mümkün kılan ise Memet Baydur'un eserlerinde ustaca gizlenmiş olan 'tümevarım' yöntemidir. Her ne kadar bir evde yaşanan bir durumu anlatsa da aslında o ev tüm toplumdur toplumun yansımasıdır. Toplumun değişen ve başkalaşan özellikleri bir evin içine sinmiştir. Göstermektedir ki, toplum aslında bir kişidir ve bir kişi de toplumdur. Birbirlerine uzun yıllar boyu hem mahkum hem de muhtaç olacaklardır.

Gerçekler, kaldıramayanlar için çok acıdır; parasızlık, değişen dünyanın içinde kaybolmamak için çırpınmaya çalışmak ve,her şeye rağmen benliğini ve kendini dünyadan koruma arzusu bireyin hayatında sorunlar yaratır. Bu sorunlar bir başka sorunu daha günyüzüne çıkarır. İnsanlar artık kendilerini gerçeklerden korumak için, metindeki dört kadın odak figürün yaptığı gibi kendi ördükleri duvarları ardına sığınmaktadırlar ve ne zaman duvar delinmeye başlasa yepyeni duvarlar örmek için hazırlıklara başlamaktadırlar. Memet Baydur'un düzeltmek istediği kısır döngü de budur. Kısır döngü devam ettiği sürece, insanlar yalnızlaşmaya ve başkalaşmaya devam edecektir. Memet Baydur'un eleştirisi

ise, acıya ve birtakım sorunlara katlanamayan, hep kaçan insanlar üzerindedir. İnsanlar, sırf birtakım gerçeklerle yüzleşmemek ve bazı acıları çekmemek için kaçırmaktadır, duvarlar örmektedir. Yazar, şunu sorgulamaktadır, birtakım gerçeklerden kaçmak uğruna tüm duygularından ve benliğinden vazgeçmek ne kadar doğrudur?

Sorunların kaynağına gelindiğinde ise, 'aynılık' görünmektedir çünkü, insanlar, eşittir ve aynıdır. Herkes doğduğunda ağlar, acıklar ve güler. Ancak bu aynılığı sürdürmeyi seçenler, sorunu oluşturmaktadır. Yapıttaki kadın odak figürlere bakıldığında görülmektedir ki, kadınlar birbirleri ile tıpatıp aynı özelliklere ve giyime sahiptirler ama bunu kendilerine itiraf edemedikleri için bir üstünlük yarışı içindedirlerdir. Aynılıkları devam ettiği sürece sorunları da devam edecektir.

Değnilmesi gereken bir diğer nokta ise, dilin anlatım gücüne ve iletişimsizliğin irdelenmesine kattığı güçtür. Yapıtın dili, oldukça sade ve basittir. Yapıttaki basit dil, karakterlerin duygusal temelsizliğini ve düşüsel olarak basitliğini simgelemektedir. Her gün aynı şeyleri konuştukları ve yeniliğe yer açmayı şiddetle reddedikleri için, zaman içinde kadınların kendileri gibi sözcük seçimleri, anlattıkları ve dilin de etkisiyle, düşündükleri de aynılaşılmaya başlamıştır. Onları sınırlı olan kelime hazneleri içinde sıkışmaya mahkum etmiştir. Sıkışıkça sıkışmış ve Memet Baydur'un yapıttın içine Fahrettin aracılığı ile gizli bir şekilde öngördüğü farklı olan ne varsa kendilerine katmaya başlamışlardır. Kısır döngü, yok olmamıştır, sadece değişmiş ve daha fazla insanı içine alabilmek için alanını genişletmiştir. Her geçen gün büyüyen çark, toplu bir çaba olmadan

durduralamayacağı için yazar, dilde 'hiciv' sanatını kullanarak çarka taş atmaya çalışmıştır.

Sonuç olarak; Memet Baydur toplumun yapısına sızan yalnızlığı ve etrafında büyüyen sorunları, gizli bir hicivle, dört duvar arasına sıkışan insanlar aracılığı ile anlatmış ve göstermiştir ki, eğer gerçeklerden ve sorunlardan daha fazla kaçılırsa, aranan huzur bulunamayacaktır ve birey kendi ördüğü duvarlar arasına sıkışıp kalacaktır. Toplumların toplumların ilacı, birbirimizden korunmak için ördüğümüz duvarlarda değil, birbirimizi anlamak için var olan duygularımız ve sarılmak için açtığımız kollarımızdadır.

(3705 Sözcük)

KAYNAKÇA

1. Baydur,Memet. Toplu Oyunları-2 Düdüklüde Kıymalı Banya / Aşk / Vladimir Komarov. Birinci Basım: Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 1993.